

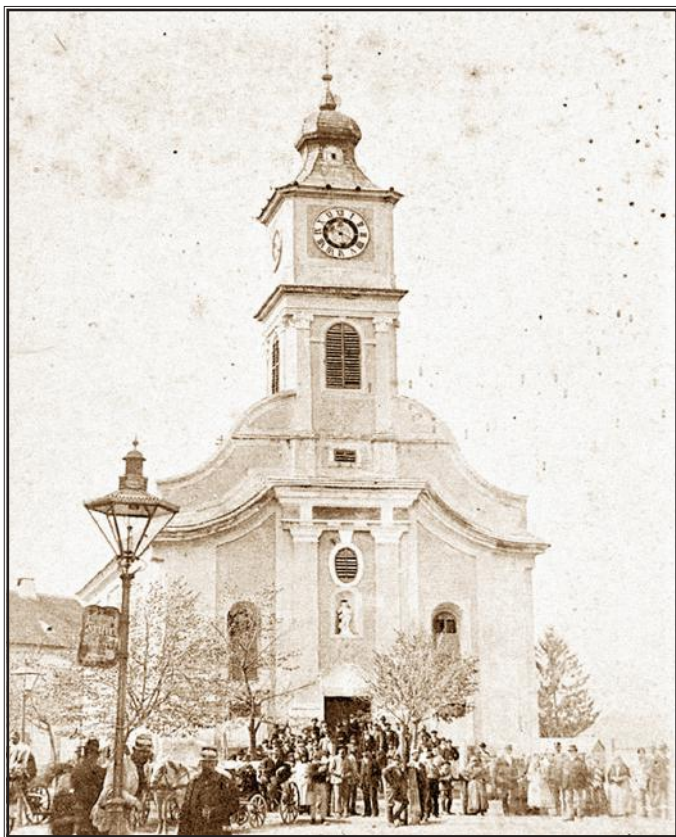
OSIJEK NA SLICI I NA SKICI

Domagoj Tomas

NA SLICI

U ovoj ćete rubrici pronaći slike i fotografije nekolicine reprezentativnih građevina grada Osijeka koje su mu davale pečat i vizuru, a kojih više nema iz raznoraznih razloga, te ih možemo gledati, kao što i naslov kaže, samo *na slici...*

Stara gornjogradska župna crkva sv. Petra i Pavla

Manja barokna crkva podignuta 1732. godine na mjestu današnje konkatedrale sv. Petra i Pavla. U 19. st. crkva je postala premala i neugledna usred novih građevina. Služila je svrsi do 1894. godine, kada je srušena radi izgradnje spomenute neogotičke konkatedrale, tada župne crkve, kojom su središnji Trg Ante Starčevića i Osijek dobili svoj prepoznatljiv simbol te vizuru.

Gornjogradska sinagoga

Potreba za izgradnjom adekvatne bogomolje javila se kao rezultat porasta broja članova osječke gornjogradske židovske općine sredinom 19. st. Njezina izgradnja započela je 1866. godine u Županijskoj ulici, na zemljištu koje je grad Osijek darovao, a dovršena je 1869. godine. Sinagoga je izgrađena u stilu ranog historicizma po nacrtu arhitekta Theodora Sterna, dok je graditelj bio

Alois Flambach. Nažalost, sinagoga je spaljena 10. travnja 1941., a konačno je srušena 1950. godine, te je na njenome mjestu izgrađena stambena zgrada. Na njoj se danas nalazi spomen-ploča na sinagogu koja je stajala na tome mjestu.

Perivoj Gradski vrt

Najveći park u gradu, nastao 1750. godine. Nalazio se u Novom gradu, na području koje je omeđeno današnjim ulicama Martina Divalta sa sjevera, Woodrova Wilsona s istoka, Delničkom ulicom s juga i Stadionskim naseljem sa zapada. U njegovu se središnjem dijelu nalazio zdenac, malo remek-djelo secesijske vrtne arhitekture. Osijeku ga

je 1903. godine poklonio grof Pavao Pejačević, vlastelin iz Podgorača, a njegov je autor osječki arhitekt Wilhelm Carl Hofbauer. Gradski vrt nažalost nestaje 50-ih godina 20. st., a zamijenjuju ga športske građevine. Navedeni zdenac na sreću je izbjegao rušenje, te je sačuvan i prenesen na današnje Šetalište kardinala Franje Šepera.

Njemački dom/Radnički dom

Jedna od najznačajnijih osječkih javnih zgrada, sagrađena tijekom Drugog svjetskog rata za potrebe njemačke narodnosne skupine. Dozvola za gradnju odobrena je 1941. godine, no gradnja je trajala gotovo čitav rat. Ime projektanta ovog vrijednog ostvarenja nije nam poznato, no prema nekim naznakama, mogao bi potjecati iz samog vrha njemačkog arhitektonskog kruga toga vremena, od arhitekta Alberta Speera ili Clemensa Klotza. Nažalost, taj je objekt srušen sa zemljom 1981. godine. Time nije samo izgubljen jedan od značajnijih primjera nacističke arhitekture u Hrvatskoj, nego je uništena i urbanistička matrica grada Osijeka.

NA SKICI

Ovdje su *iz prašnjavih ladica izvučene* projektne skice monumentalnih građevina koje su se trebale graditi u Osijeku u pojedinim razdobljima njegove urbanizacije, no njihova gradnja nije niti počela ili je obustavljena u određenoj fazi, iz ovih ili onih razloga...

Projektna skica Otta Wagnera iz 1893. godine za gornjogradsku župnu crkvu sv. Petra i Pavla

Odbor za gradnju crkve odbacio je taj projekt za izgradnju, vjerojatno ne provjeravajući koji se arhitekt krije iza šifre pod kojom je pristigao rad. Članovi odbora svakako bi znali tko je Otto Wagner, najveći arhitekt bečke secesije, koji je već u to doba bio slavan. Međutim, Wagnerov rad nije udovoljavao glavnoj propoziciji koju je uvjetovao pokrovitelj gradnje crkve, biskup Josip Juraj Strossmayer. Naime, prema njegovoj želji, crkva je morala imati "gotički stil". Na skici Wagnerove crkve vidljiv je njegov tadašnji prijelaz s neoklasicističkog racionalizma k estetici secesije, te možemo samo zamisliti od kolikog bi značenja bilo imati

arhitektonsko djelo jednog od najvećih svjetskih arhitekata toga doba.

Projektna skica Viktora Kovačića i Huga Ehrlicha iz 1913. godine za Hrvatsko narodno kazalište

U Osijeku je 1907. godine osnovano Hrvatsko kazališno društvo, čije je djelovanje prvenstveno bilo usmjereno prema izgradnji nove zgrade Hrvatskog narodnog kazališta. Povodom toga, Hrvatsko kazališno društvo i gradska uprava 1909. godine naručili su od arhitekta Viktora Axmanna izradu položajnoga nacrtu kazališta. Axmann je u svom projektu predložio dvije varijante. U prvoj, kazalište smješta na prostor nekadašnjega Vijećničkoga trga, današnjega Parka kralja Petra Krešimira IV, a prema drugoj, nešto skromnijoj zamisli, predložena je lokacija na nekadašnjem Žitnom trgu, danas Gajevu trgu. Natječaj za izvedbene projekte raspisan je tek tijekom 1913. godine, a prosudba pristiglih radova početkom 1914. godine. Prva nagrada dodijeljena je bečkom arhitektu Franzu Suppingeru, druga Kovačiću i Ehrlichu, a treća Axmannu. Međutim, zbog početka Prvog svjetskog rata do gradnje nove kazališne zgrade nikada nije došlo.

Projektna skica nepoznatog arhitekta za gradsku vijećnicu s početka 20. st.

Krajem 19. i početkom 20. st., paralelno s gospodarskim uzletom, Osijek je doživio i kulturni procvat. Kao rezultat tih pojava, javila se potreba za izgradnjom primjerene zgrade gradske vijećnice, odnosno gradskog magistrata. Sama zgrada trebala se graditi na tadašnjem Vijećničkom trgu, a današnjem Parku kralja Petra Krešimira IV., koji je radi toga i nazvan tim imenom. Koliko je vidljivo prema skici, zgrada je trebala dominantno imati obilježja mađarske secesije toga vremena. Međutim, Prvi svjetski rat, a zatim i nepovoljne gospodarske prilike u novonastaloj Kraljevini Jugoslaviji, poremetile su planiranu izgradnju gradske vijećnice koja do danas u Osijeku nije izgrađena.

Projektna skica Alfreda Albinija iz 1928. godine za Hrvatski dom

Krajem dvadesetih i početkom tridesetih godina 20. st. "hrvatski domovi" bili su česti arhitektonski zadatci, čemu razlog vjerojatno treba tražiti u općim društveno-političkim prilikama. Tako je i u Osijeku raspisan natječaj za izradu projektne dokumentacije Hrvatskog doma, te je utemeljeno dioničko društvo Hrvatski dom. Prvonagrađeni rad Alfreda Albinija trebao se graditi na današnjem Gajevom trgu, budući da je grad uvažio molbu Hrvatskog doma d.d. i dodijelio mu 1929. godine trećinu gradilišta na trgu. Međutim, zbog velike gospodarske krize koja je ubrzo uslijedila, ravnateljstvo Hrvatskog doma d.d. odustalo je od izgradnje nove zgrade, te je 1933. godine odlučilo kupiti palaču Maksimović na uglu današnje Radićeve i Ulice Hrvatske Republike, u koja je od tada služila kao Hrvatski dom.

Jedan od prvotnih planova Jože Plečnika za gradnju Svetišta srca Isusova

Za izgradnju isusovačkog Svetišta srca Isusova s pripadajućim konviktom i samostanom u Osijeku je 1936. godine osnovano posebno društvo. Društvo za gradnju Svetišta srca Isusova za potrebe je prikupljanja sredstava za izgradnju tog sakralnog kompleksa počelo izdavati časopis Naše svetište. Iste godine raspisan je i natječaj za izvedbeni projekt svetišta. Naposljetku je 1938. godine prihvaćeno rješenje sloveskog arhitekta Jože Plečnika, inače jednog od najboljih učenika slavnog bečkog arhitekta Otta Wagnera. Zemljište za gradnju na Gajevom trgu darovao je grad Osijek. Nakon višegodišnjih priprema i niza odgađanja, gradnja je konačno počela 1940. godine blagoslovom temeljnog kamena od strane biskupa dr. Antuna Akšamovića. Međutim, neposredno nakon završetka Drugog svjetskog rata komunistička je vlast dala srušiti nedovršenu Plečnikovu crkvu, te time upropastila mogućnost da Osijek dobije jedno iznimno vrijedno arhitektonsko djelo sakralne namjene.

LITERATURA:

1. Andrić, Stanko, 2004. *Slavonija – sažeti vodič prirodnih i kulturnopovijesnih zanimljivosti*, VBZ, Zagreb.
2. Damjanović, Dragan, 2006. *Historicističke katoličke grobljanske kapele u Osijeku*, u: *Analiza Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, sv. 22., Zagreb – Osijek, str. 155. – 179.
3. Galović, Krešimir, 2005. *Zaboravljeni događaji: Natječaj za Hrvatsko kazalište u Osijeku početkom 20. stoljeća*, u: *Vijenac*, br. 303., Zagreb.
4. Ivanković, Grgur Marko, 2006. *Javna arhitektura grada Osijeka, u: Osječka arhitektura 1918. – 1945.*, HAZU – Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, Zagreb – Osijek, str. 53. – 75.
5. Kusik, Vlastimir, 2006. *Wagner u Osijeku i Osijek bez Wagnera*, s: http://www.a4a.info/ArticleView.asp?article_id=903
6. Svoboda, Damir, 2000. *Mrlja na obrazu grada*, Matica hrvatska, Osijek.
7. Smit, Krunoslav, 1997. *Vrtna i parkovna arhitektura Osijeka na povijesnim kartama*, u: *Prostor*, Vol. 5, No. 1, str. 97. – 120.
8. Uchytíl, Andrej, 2006. *Osječki radovi arhitekta Alfreda Albinija*, u: *Osječka arhitektura 1918. – 1945.*, HAZU – Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, Zagreb – Osijek, str. 187. – 201.
9. Živaković - Kerže, Zlata, *Kratki povijesni prikaz gradskih četvrti i prigradskih naselja*, s: <http://www.osijek.hr/index.php/cro/Osijek/Kratki-povijesni-prikaz-gradskih-cetvrti-i-prigradskih-naselja>